

IZVOR BESED

Domače besede: 1. tiste, ki izvirajo iz prednika današnje slovanščine-indoevropskega prejezika, praslovanščine ali zgodnje slovanščine. 2. tiste, ki so nastale v novejšem času ne podlagi starejših slovenskih besed (cvet-cvetlična, gost-zgostiti, zgoščena). 3. tiste, ki izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov. **Prevzete besede** so tiste, ki so prišle v slo. iz jezikov, s katerimi nismo povezani razvojno, temveč zemljepisno ali kulturno (nem, hr, mašč, ital). 1. ki jih popolnoma prilagodimo slo. knjiž. jeziku so **sposojenke** (piza). 2. ki jih deloma prilagodimo slo. knj. j. so **tujke** (renault). 3. ki jih nikakor ne prilagodimo slo. knj. j., zato ohranijo zapis, izgovor in slovnične lastnosti, so **citane besede** (first lady).

VELIKA ZAČETNICA

1. prva beseda v stavku, 2. lastna imena, 3. svojilni pridevniki iz lastnih imen, 4. izrazi posebnega spoštovanja (Vam, Ti, Vas), 5. znotraj povedi («Kaj...», «Roka roko umije.»)

Lastna imena: 1. imena bitij; * imena ljudi (vzdevek, ...) * živali (vrsta in pasma z malo) * bajeslovnih bitij (Apolon, Ares, Alah, Bog) * prebivalcev naselij, pokrajin, držav, celin, planetov (Kamničan, Gorenjec, Švicar, Azijec, Zemljan) * pripadniki ljudstev, narodov (Rom, Slovenec) * alegorične posebitve (vsak človek in Človek, Sreča, Smrt) 2. zemljepisna imena: * **naselbinska:** naselja, mesta, vasi, zaselki (mesto, selo, vas, trg z malo+predlogi) * **nenaselbinska:** * imena ulic, trgov, cest, mestnih četrti (Slomškova ulica, Ambrožev trg, Poljanska cesta, Rožnata dolina) * imena držav, pokrajin (Združeni arabski emirati, Bela krajina) * imena vodnih tokov, prekopov, slapov, jezer, morij, oceanov (Sava Dolinka, Bohinjsko jezero, Črno morje, Rokavski preliv, Atlantski ocean) * imena vzpetin, dolin, nižin, gozdov, jam, puščav (Goriška brda, Poljanska dolina, Panonska nižina, Krakovski gozd, Skočjanske jame) * imena otokov, celin, otocij, polotokov, rtov (Velikonočni otok, Kanarsko otočje, Apeninski polotok, Debeli rtič, Avstralija) * imena nebesnih teles in ozvezdij (Mars, Rimska cesta, Veliki voz) * imena poslopij (Nebotičnik, Zmajski most)

3. stvarna lastna imena: * besedilo ali publikacija, knjiga, knjižna zbirka, časopis (Sonetni venec, Zakon o državljanstvu, Slovenski turistični vodnik, Kondor, Gea) * umetnostne stvaritve-film, skladba, kip, slika (Na svoji zemlji, Deveta simfonija, Pišta, Sejalce) * ustanove (Univerza v Lj., Vlada Republike Slo.) * upravna enota (Občina Vrhnika, Mestna občina Celje, Upravna enota Novo mesto) * podjetje (Lesnina) * zavod (Inštitut Jožefa Štefana) * organizacije (Karitas, Ljudska stranke Španije) * vojaška skupnost (Štirinajsta divizija) * verska skupnost (Katoliška cerkev) * društvo, skupina (Slavistično društvo Slo., Mohorjeva družba, Rudar) * lokal (gostilna) (Kresnica, trgovina) (Leja) * meddržavna zveza (Evropska zveza, Organizacija združenih narodov) * prireditve, festivali * vozilo (Sinji galeb) * trg, ali. ind. znamka (kuhinja Marles, smuč Elan) **Svojilni pridevniki iz lastnih imen:** * obrazilo-ov/-ev/-in (vrstno-z malo) * duhovna last (Pitagorov izrek) - če je prenesen pomen (ahilova petarlanjivost) z malo.

Z MALO

Niso lastna imena: * izobrazbeni, častni, funkcijski nazivi pred ali za imenom (dr., g., ga.) * poimenovanje ljudi po jezikovni rasni ali verski pripadnosti (belec, katoličan) * stalni časovni in zemljepisni pridevniki za pripadnike narodov (stari Grki, koroški Slovenci, vzhodni Slovani) * poimenovanje za prip. gibanj, nazorov, cerkvenih redov, časopisov, društev, strank, podjetij (romantiki, čbeličarji, socialisti, nobelovci, lekovi)

Niso stvarna imena: * poim. znanstvenih strok in ustreznih šolskih predmetov (fizika, športna vzgoja) * ngrad, priznanj, odličij (oskar, muzej leta) * zgodovinskih dogodkov (francoska revolucija, hurska vojna, vižmarški tabor) * jezikov (slovenščina, španščina) * dni, mesecev, praznikov (torek, oktober, silvestrovo, božič, valentinovo, advent) * slogovnih usmeritev in obdobj (renesansa, naturalizem, postmodernizem) * zdreavil (persen) * predmetov, nastalih iz lastnih imen (Štefan-steklenica, kamničan-vlak, francoz-rodje) * poljudna poim. meddržavnih zvez (mala antanta)

TVORJENOST BESED

Koren-nosilni pomen (miz), obrazilo-stvarni pomen-tvorjenka (mizica), končnica-slovnični pomen-netvorjenka (miza). Besede tvorimo: * izpeljava (miz-a, -ica > prepona), * zlaganje (zob-q-zdravnik > medpona) * sklapljanje (39-devetintrideset) * sestavljanje (sq-stanovalec > predpona) Nožič, nožiček, nožičkov > nož-koren; nož, nožič > podstava

SLOGOVNA VREDNOST BESED

Slog, nezaznamovane besede: le poimenujejo predmetnost, sporočevalca pa ne razodevajo (besedila, RTV, radio, strokovna bes., pogovori, ... > povsod) **Slog, zaznamovane besede:** razodevajo sporočevalca, njegovo razmerje do predmetnosti, pokrajinsko pripadnost, interesno skupino, starost. **Čustveno zaznam. besede:** * naklonjenosti (ljubkovalnice, olepševalnice, otroške b.) * nenaklonjenosti (slabšalnice, zmerljivke, kletvice, prostaške besede) * vznosenost * ironija. **Narečna/pokrajinska pogovorna beseda** (zasebni pogovori), **Slengovske, žargonske besede.** **Družbena razlaga besed:** * praktičnosporaz. (smov v pogovoru z znanč) * uradovalne (uredniki s strankami) * strokovne (strokovnjaki) * publicistične (novinarji). **Časovno zaznamovane besede:** * novejšje bes. * starinske/zastarele bes.

POLNOPOMENSKÉ BES. - poimenujemo sestavine predmetnosti (drevo, zelen, gozd, pozimi, učenc, objekt) **SLOVNIČNE BES.** - razmerje v predmetnosti (pred, za, ker) **NAKLONSKÉ BES.** - svoja razmerja do predmetnosti (zanimiv, lep, velikanski, obljubim, zagotavljam > zavezanost, prosim, želim, svetujem > hotenje, oh, joj > doživljanje)

PREVZEMANJE OBČNIH IN LASTNIH IMEN: * občna prilagodimo slo. jez. (izjema-glasbeni izrazi, avtomobilske oznake) * lastna imena ohranijo izvorni zapis, če je lat. pisava * domačimo: * osebna lastna imena iz grško-rim. sveta (Oktavijan) * imena vladarskih rodbin (Berloni) * redka imena slavni oseb (Petarka, Kolumb, Luter) * svetniška imena (Frančišek) * imena vladarjev in papeža (M. Terezija) **Zemljepisna lastna imena:** domačimo (iz latiničnih pisav) * imena držav, celin, pokrajin, gorovij, stavb * namesto tujih imen imamo svoja (če so imena večbesedna prevajamo občni del) **Prevzeta stvarna last. imena:** * prevajamo v slo. (Božanska Komedijska) - izjema: imena podjetij, časopisov